

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 20ής Ιουνίου 2013¹

Υπόθεση C-301/12

Cascina Tre Pini s.s.

κατά

Ministero dell'Ambiente e della Tutela del Territorio e del Mare κ.λπ.

[αίτηση του Consiglio di Stato (Ιταλία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Οδηγία 92/43/ΕΟΚ — Διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας — Τόποι κοινοτικής σημασίας — Αποχαρακτηρισμός — Ιδιοκτησία — Εξέταση μετά από αίτηση — Ακρόαση — Αρμόδιες αρχές»

I – Εισαγωγή

1. Το Δικαστήριο χρειάστηκε επανειλημμένα να ασχοληθεί με τη δημιουργία του Natura 2000, του δικτύου ευρωπαϊκών ζωνών ειδικής προστασίας, καθώς και με την προστασία των εν λόγω ζωνών. Η υπό κρίση υπόθεση αφορά, αντιθέτως, το ζήτημα των προϋποθέσεων υπό τις οποίες πρέπει να καταργείται το προστατευτικό καθεστώς προστατευομένων εκτάσεων.

2. Η οδηγία για τους οικοτόπους² αναφέρεται βέβαια στη δυνατότητα αποχαρακτηρισμού ειδικής ζώνης προστασίας, στην υπό κρίση όμως υπόθεση αμφισβητείται ποια δικαιώματα έχουν, στο πλαίσιο αυτό, οι *ιδιοκτήτες* των οικείων εκτάσεων. Το ζήτημα αυτό έχει μεγάλη σημασία για την αποδοχή της προστασίας της φύσης στην Ευρώπη. Για να απαντηθεί πρέπει να ληφθούν υπόψη οι επιταγές του γενικού δικαίου της Ένωσης για την εφαρμογή της οδηγίας για τους οικοτόπους από την εθνική διοίκηση, δηλαδή ιδίως οι επιταγές του θεμελιώδους δικαιώματος της ιδιοκτησίας και του δικαιώματος ακροάσεως.

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

² — Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2006/105/ΕΚ του Συμβουλίου της 20ής Νοεμβρίου 2006 για την προσαρμογή των οδηγιών 73/239/ΕΟΚ, 74/557/ΕΟΚ και 2002/83/ΕΚ στον τομέα του περιβάλλοντος, λόγω της προσχώρησης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας (ΕΕ L 363, σ. 368).

II – Το νομικό πλαίσιο

A– Το δίκαιο της Ένωσης

3. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους περιέχει τον ορισμό του Natura 2000, του ευρωπαϊκού δικτύου ειδικών ζωνών προστασίας:

«Συνίσταται ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών, επωνομαζόμενο “Natura 2000”. Το δίκτυο αυτό, που αποτελείται από τους τόπους όπου ευρίσκονται τύποι φυσικών οικοτόπων που εμφανίζονται στο παράρτημα I και τους οικοτόπους των ειδών που εμφανίζονται στο παράρτημα II, πρέπει να διασφαλίζει την διατήρηση ή, ενδεχομένως, την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των τύπων φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των οικείων ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής των ειδών αυτών.»

4. Η επιλογή των προστατευτέων περιοχών ρυθμίζεται στο άρθρο 4 της οδηγίας για τους οικοτόπους. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, κάθε κράτος μέλος προτείνει, βάσει ορισμένων κριτηρίων, έναν κατάλογο τόπων. Βάσει περαιτέρω κριτηρίων, η Επιτροπή επιλέγει, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, από τους καταλόγους όλων των κρατών μελών, τους τόπους που θα περιληφθούν στον κατάλογο τόπων κοινοτικής σημασίας (στο εξής: ΤΚΣ).

5. Ιδιαίτερη σημασία έχει το άρθρο 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, της οδηγίας για τους οικοτόπους, που αφορά την τροποποίηση του καταλόγου:

«Τα κράτη μέλη προτείνουν, ενδεχομένως, προσαρμογή του εν λόγω καταλόγου βάσει των αποτελεσμάτων της εποπτείας που αναφέρεται στο άρθρο 11.»

6. Το άρθρο 4, παράγραφοι 4 και 5, της οδηγίας για τους οικοτόπους αφορά την προστασία των ΤΚΣ:

«(4) Όταν ένας τόπος κοινοτικής σημασίας, υπ’ αυτή του την ιδιότητα, επιλέχθηκε δυνάμει της διαδικασίας της παραγράφου 2, το οικείο κράτος μέλος ορίζει τον εν λόγω τόπο ως ειδική ζώνη διατήρησης το ταχύτερο δυνατόν και, το αργότερο, μέσα σε μια εξαετία, καθορίζοντας τις προτεραιότητες σε συνάρτηση με τη σημασία των τόπων για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, ενός τύπου φυσικών οικοτόπων του παραρτήματος I ή ενός είδους του παραρτήματος II και για τη συνεκτικότητα του Natura 2000, καθώς και σε συνάρτηση με τους κινδύνους υποβάθμισης ή καταστροφής που επαπειλούν τους εν λόγω τόπους.

(5) Μόλις ένας τόπος εγγραφεί στον κατάλογο του τρίτου εδαφίου της δεύτερης παραγράφου, υπόκειται στις διατάξεις των παραγράφων 2, 3 και 4 του άρθρου 6.»

7. Το άρθρο 6, παράγραφοι 2, 3 και 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους συγκεκριμενοποιεί την προστασία των εν λόγω τόπων:

«(2) Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατήρησης να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της παρούσας οδηγίας.

(3) Κάθε σχέδιο, μη άμεσα συνδεδεμένο ή αναγκαίο για τη διαχείριση του τόπου, το οποίο όμως είναι δυνατόν να επηρεάζει σημαντικά τον εν λόγω τόπο, καθεαυτό ή από κοινού με άλλα σχέδια, εκτιμάται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις του στον τόπο, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής του. Βάσει των συμπερασμάτων της εκτίμησης των επιπτώσεων στον τόπο και εξαιρουμένης της περίπτωσης των διατάξεων της παραγράφου 4, οι αρμόδιες εθνικές αρχές συμφωνούν για το οικείο σχέδιο μόνον αφού βεβαιωθούν ότι δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα του τόπου περί του οποίου πρόκειται και, ενδεχομένως, αφού εκφρασθεί πρώτα η δημόσια γνώμη.

(4) Εάν, παρά τα αρνητικά συμπεράσματα της εκτίμησης των επιπτώσεων και ελλείψει εναλλακτικών λύσεων, ένα σχέδιο πρέπει να πραγματοποιηθεί για άλλους επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, περιλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως, το κράτος μέλος λαμβάνει κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής του Natura 2000. Το κράτος μέλος ενημερώνει την Επιτροπή σχετικά με τα αντισταθμιστικά μέτρα που έλαβε.

[...]

8. Το άρθρο 9 της οδηγίας για τους οικοτόπους αναφέρεται στη δυνατότητα άρσεως του προστατευτικού καθεστώτος ορισμένων τόπων:

«Η Επιτροπή, ενεργώντας σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 19, θα προβαίνει κατά περιόδους σε εκτίμηση της συμβολής του Natura 2000 στην πραγματοποίηση των στόχων που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3. Κατ' αυτή την εκτίμηση είναι δυνατόν να εξετάζεται ο αποχαρακτηρισμός μιας ειδικής ζώνης προστασίας, όταν η φυσική εξέλιξη, διαπιστούμενη χάρη στην εποπτεία που προβλέπεται στο άρθρο 11, το δικαιολογεί.»

9. Το άρθρο 11 της οδηγίας για τους οικοτόπους υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εποπτεύουν τα είδη και τους οικοτόπους που πρέπει να προστατεύονται σύμφωνα με την οδηγία:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την εποπτεία της κατάστασης της διατήρησης των ειδών και των οικοτόπων που αναφέρει το άρθρο 2, λαμβάνοντας υπόψη τους κυρίως τους τύπους φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας και τα είδη προτεραιότητας.»

10. Κατά το άρθρο 17 της οδηγίας για τους οικοτόπους, τα κράτη μέλη διαβιβάζουν κάθε έξι έτη στην Επιτροπή έκθεση που περιέχει, μεταξύ άλλων, τα κυριότερα αποτελέσματα της εποπτείας που προβλέπει το άρθρο 11.

B – Το ιταλικό δίκαιο

11. Το άρθρο 3, παράγραφος 4α, του Decreto del Presidente della Repubblica (προεδρικού διατάγματος, στο εξής: π.δ.) 357/1997 περί μεταφοράς της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ στο εσωτερικό δίκαιο ρυθμίζει την εσωτερική αρμοδιότητα για την εποπτεία του Natura 2000:

«Προκειμένου να εξασφαλιστεί η λειτουργική μεταφορά της [οδηγίας για τους οικοτόπους] στο εσωτερικό δίκαιο, [...] οι Περιφέρειες [...] προβαίνουν σε περιοδική αξιολόγηση, βάσει των δράσεων παρακολούθησης [...], της καταλληλότητας των τόπων για την επίτευξη των σκοπών της οδηγίας, κατόπιν της οποίας μπορούν να προτείνουν στο Ministero dell'ambiente e della Tutela del Territorio (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Προστασίας του εδάφους, στο εξής: Υπουργείο Περιβάλλοντος) ενημέρωση του καταλόγου των τόπων, των ορίων τους και του περιεχομένου του σχετικού ενημερωτικού δελτίου. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος διαβιβάζει τη σχετική πρόταση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκειμένου να πραγματοποιήσει την εκτίμηση την οποία προβλέπει το άρθρο 9 της οδηγίας».

III – Τα πραγματικά περιστατικά και η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

12. Η Cascina Tre Pini s.s. είναι αστική εταιρία, ιδιοκτήτρια εκτάσεως 22 περίπου εκταρίων που βρίσκεται στην περιφέρεια της κοινότητας Somma Lombardo, σε μικρή απόσταση από τον αερολιμένα Milano – Malpensa. Το ακίνητο αυτό περιλαμβάνεται στην περιοχή «Brughiera del Dosso», την οποία περιέλαβε η Επιτροπή, μαζί με συνολική έκταση 455 εκταρίων, υπό τον αριθ. IT2010012³, στον κατάλογο των ΤΚΣ⁴.

13. Από το τυποποιημένο έντυπο δεδομένων για τον εν λόγω τόπο⁵ προκύπτει ότι απαντούν εκεί κυρίως παλαιά οξινόφιλα δάση δρυός με *Quercus robur* σε αμμώδεις πεδιάδες (κωδικός 9190) και εν μέρει επίσης ευρωπαϊκά ξηρά χέρσα εδάφη (κωδικός 4030) καθώς και συνολικώς 14 είδη σύμφωνα με το παράρτημα II της οδηγίας για τους οικοτόπους, ιδίως το ιταλικό *Rana latastei* και το ιταλικό συρτάρι (*Chondrostoma soetta*). Δεν αναφέρονται είδη ή οικοτόποι προτεραιότητας.

14. Στο μεταξύ επεκτάθηκε ο αερολιμένας Malpensa, η ανάπτυξη του οποίου προβλεπόταν από το «Piano d'Area Malpensa» (Σχέδιο περιοχής Malpensa), που είχε εγκριθεί με περιφερειακό νόμο το 1999. Το σχέδιο αυτό, όπως υποστηρίζει η Cascina Tre Pini, προβλέπει ότι οι περιοχές που περιλαμβάνονται στην περιφέρεια, μεταξύ άλλων, της κοινότητας Somma Lombardo προορίζονται για εργασίες διαρρυθμίσεως «εμπορικής και βιομηχανικής» φύσεως.

15. Η συνεχής αύξηση της εναέριας κυκλοφορίας στον αερολιμένα Malpensa προκάλεσε στο μεταξύ, κατά την άποψη της Cascina Tre Pini, προοδευτική οικολογική υποβάθμιση του ακινήτου. Κατόπιν τούτου, το 2005 η Cascina Tre Pini ζήτησε από το Consorzio Parco lombardo Valle del Ticino, οργανισμό διαχειρίσεως του τόπου «Brughiera del Dosso», να λάβει τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να αποτραπεί η περιβαλλοντική υποβάθμιση του ακινήτου της. Το αίτημα αυτό παρέμεινε, κατά την Cascina Tre Pini, αναπάντητο.

16. Το 2006, η Cascina Tre Pini κάλεσε το ιταλικό Υπουργείο Περιβάλλοντος να εξαιρέσει το ακίνητό της από τα όρια του τόπου «Brughiera del Dosso», λόγω του ότι εξέλιπαν, κατά την άποψή της, οι πραγματικές και νομικές προϋποθέσεις τις οποίες προέβλεπαν οι εφαρμοστέες διατάξεις, και συγκεκριμένα οι προϋποθέσεις που θέτει το παράρτημα III της οδηγίας για τους οικοτόπους. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, με το σημείωμα της 2ας Μαΐου 2006, δήλωσε αναρμοδιότητα και κάλεσε την Cascina Tre Pini να απευθυνθεί στην Περιφέρεια της Λομβαρδίας.

17. Κατόπιν αυτού, η Cascina Tre Pini υπέβαλε αίτηση στην Περιφέρεια της Λομβαρδίας, η οποία την απέρριψε στις 26 Ιουλίου 2006, δηλώνοντας ότι «[...] το αίτημα που περιέχεται στην αίτηση-όχληση [...] μπορεί να εξεταστεί μόνον αφ' ης στιγμής το Υπουργείο Περιβάλλοντος ζητήσει από τις Περιφέρειες να κινήσουν τη διαδικασία την οποία προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 4α, του π.δ. 357/97».

18. Το Tribunale amministrativo regionale per la Lombardia απέρριψε σε πρώτο βαθμό την προσφυγή που άσκησε η Cascina Tre Pini κατά της προαναφερθείσας αποφάσεως. Η έφεση που άσκησε η Cascina Tre Pini εκκρεμεί ενώπιον του Consiglio di Stato, του ιταλικού Συμβουλίου Επικρατείας. Το Consiglio di Stato απευθύνει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα:

1. Απαγορεύεται, κατ' ορθή εφαρμογή των άρθρων 9 και 10 της οδηγίας για τους οικοτόπους, εθνική διάταξη (άρθρο 3, παράγραφος 4α, του π.δ. 357/1997) η οποία προβλέπει αυτεπάγγελτη εξουσία των Περιφερειών και των Αυτόνομων επαρχιών να προτείνουν την αναθεώρηση των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας, χωρίς να προβλέπει παράλληλα υποχρέωση ενέργειας των εν

3 — Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ο αριθμός παρατίθεται εσφαλμένα με αντιμετάθεση των δύο τελευταίων ψηφίων του.

4 — Απόφαση 2004/798/ΕΕ της Επιτροπής, της 7 Δεκεμβρίου 2004, με την οποία θεσπίζεται ο κατάλογος των τόπων κοινοτικής σημασίας για την ηπειρωτική βιογεωγραφική περιοχή, κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 382, σ. 1).

5 — Στο <http://natura2000.eea.europa.eu/>.

λόγω διοικητικών αρχών στην περίπτωση κατά την οποία οι ιδιώτες ιδιοκτήτες εκτάσεων που περιλαμβάνονται στον ΤΚΣ ζητούν αιτιολογημένα την άσκηση της εν λόγω εξουσίας, ακόμα και όταν οι ιδιώτες προβάλλουν περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής;

2. Απαγορεύεται, κατ' ορθή εφαρμογή των άρθρων 9 και 10 της οδηγίας για τους οικοτόπους, εθνική διάταξη (άρθρο 3, παράγραφος 4α, του π.δ. 357/1997) η οποία προβλέπει αυτεπάγγελτη εξουσία των Περιφερειών και των Αυτόνομων επαρχιών να προτείνουν την αναθεώρηση των ΤΚΣ, μετά από περιοδική αξιολόγηση, χωρίς να επιβάλλει συγκεκριμένη χρονική ακολουθία της αξιολόγησης (για παράδειγμα, ανά διετία, τριετία κ.λπ.) ή να προβλέπει ότι η περιοδική αξιολόγηση που ζητείται από τις Περιφέρειες ή από τις Αυτόνομες επαρχίες γνωστοποιείται μέσω κάποιας μορφής συλλογικής δημοσιότητας, προκειμένου να επιτρέπεται στους ενδιαφερομένους να υποβάλλουν παρατηρήσεις και προτάσεις;
 3. Απαγορεύεται, κατ' ορθή εφαρμογή των άρθρων 9 και 10 της οδηγίας για τους οικοτόπους, εθνική διάταξη (άρθρο 3, παράγραφος 4α, του π.δ. 357/1997) η οποία προβλέπει ότι η πρωτοβουλία αναθεώρησης των ΤΚΣ απόκειται στις Περιφέρειες και στις Αυτόνομες επαρχίες, χωρίς να προβλέπει παράλληλα δικαίωμα πρωτοβουλίας του κράτους, ακόμα και καθ' υποκατάσταση, σε περίπτωση αδράνειας των Περιφερειών ή των Αυτόνομων επαρχιών;
 4. Απαγορεύεται, κατ' ορθή εφαρμογή των άρθρων 9 και 10 της οδηγίας για τους οικοτόπους, εθνική διάταξη (άρθρο 3, παράγραφος 4α, του π.δ. 357/1997) η οποία προβλέπει αυτεπάγγελτη εξουσία των Περιφερειών και των Αυτόνομων επαρχιών να προτείνουν την αναθεώρηση των ΤΚΣ, κατ' απόλυτη διακριτική ευχέρεια και όχι κατά δέσμια αρμοδιότητα, ακόμα και στην περίπτωση φαινομένων ρύπανσης ή περιβαλλοντικής υποβάθμισης που έχουν διαπιστωθεί επίσημα;
19. Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η αναφορά στο άρθρο 10 της οδηγίας για τους οικοτόπους στα προαναφερθέντα ερωτήματα οφείλεται σε τυπογραφικό λάθος. Στην πραγματικότητα, το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας αναφέρεται στο άρθρο 11.
20. Εκτός αυτού, το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας παραθέτει ένα ερώτημα της Cascina Tre Pini:
5. Πρέπει να νοηθεί η διαδικασία του άρθρου 9 της οδηγίας για τους οικοτόπους, η οποία στην εσωτερική έννομη τάξη διέπεται από το άρθρο 3, παράγραφος 4α, του π.δ. 357/97, ως διαδικασία που πρέπει αναγκαστικώς να περατωθεί με διοικητική πράξη ή ως διαδικασία της οποίας η έκβαση είναι καθαρά προαιρετική; Ως «διαδικασία που πρέπει αναγκαστικώς να περατωθεί με διοικητική πράξη» νοείται διαδικασία η οποία –εφόσον συντρέχουν οι έννομες προϋποθέσεις– πρέπει να συνίσταται στη διαβίβαση της προτάσεως της Περιφέρειας, επιμελεία του Υπουργού Περιβάλλοντος και Προστασίας του εδάφους, στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χωρίς να ασκεί ουδεμία επιρροή αν η διαδικασία πρέπει να θεωρηθεί ότι κινείται μόνον αυτεπαγγέλτως ή και μετά από αίτημα ιδιώτη;
21. Τέλος, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως περιέχει έξι ερωτήματα της Περιφέρειας της Λομβαρδίας, που όμως είναι, κατά το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας, απαράδεκτα⁶. Παρέλκει, συνεπώς, η παράθεση των εν λόγω ερωτημάτων.
22. Η Cascina Tre Pini, η Ιταλική Δημοκρατία, η Τσεχική Δημοκρατία και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις. Οι εν λόγω μετέχοντες στη διαδικασία, εκτός από την Τσεχική Δημοκρατία, διατύπωσαν τις απόψεις τους και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 16ης Μαΐου 2013.

6 — Βλ., συναφώς, σημείο 27 κατωτέρω.

IV – Νομική εκτίμηση

A – Επί του παραδεκτού των ερωτημάτων που παρατίθενται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

23. Τα ανωτέρω παρατιθέμενα υπ' αριθ. 1 έως 4 ερωτήματα του ιταλικού Συμβουλίου της Επικρατείας⁷ είναι αναμφιβόλως παραδεκτά και πρέπει, συνεπώς, να απαντηθούν.

24. Αντιθέτως, η Τσεχική Δημοκρατία αμφισβητεί το παραδεκτό των παρατιθεμένων ερωτημάτων των διαδίκων της κύριας δίκης ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Πράγματι, το άρθρο 267 ΣΛΕΕ προβλέπει μια άμεση συνεργασία μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, μέσω διαδικασίας όπου ελλείπει η αντιδικία και ανεξάρτητης από κάθε πρωτοβουλία των διαδίκων, κατά τη διάρκεια της οποίας αυτοί προσκαλούνται μόνο να εκθέσουν τις απόψεις τους. Κατά τη διάταξη αυτή, εναπόκειται μόνο στα εθνικά δικαστήρια και όχι στους διαδίκους της κύριας δίκης να φέρουν το ζήτημα ενώπιον του Δικαστηρίου⁸. Μολονότι ένα εθνικό δικαστήριο είναι ελεύθερο να καλέσει τους διαδίκους της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί να προτείνουν διατυπώσεις οι οποίες ενδέχεται να γίνουν δεκτές για την υποβολή των προδικαστικών ερωτημάτων, σε αυτό και μόνον εναπόκειται να αποφασίσει εν τέλει τόσο ως προς τη μορφή όσο και ως προς το περιεχόμενο των ερωτημάτων αυτών⁹.

25. Σε αντίθεση όμως με τις προγενέστερες υποθέσεις, εν προκειμένω τα ερωτήματα των διαδίκων δεν περιέχονται στις παρατηρήσεις τους, αλλά κοινοποιούνται στο Δικαστήριο από το ίδιο το εθνικό δικαστήριο με την αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως. Όπως δε επισημαίνει η Επιτροπή, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 267 της ΣΛΕΕ, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, που έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να απαντήσει¹⁰.

26. Υφίσταται, συνεπώς, τεκμήριο λυσιτέλειας των προδικαστικών ερωτημάτων που υποβάλλουν τα εθνικά δικαστήρια¹¹. Το τεκμήριο αυτό πρέπει να ισχύει και για τα προταθέντα από τους διαδίκους ερωτήματα που διαβιβάζει το εθνικό δικαστήριο στο Δικαστήριο.

27. Το τεκμήριο μπορεί να ανατραπεί μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ήτοι μόνον όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή επίσης όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν¹².

28. Το πέμπτο ερώτημα που πρότεινε η Cascina Tre Pini έχει όμως προδήλως στενή σχέση με τη διαφορά της κύριας δίκης, πράγμα που καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι επικαλύπτεται με τα ερωτήματα του ιταλικού Συμβουλίου της Επικρατείας. Επιπλέον, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως περιέχει τις απαραίτητες πληροφορίες για την απάντηση στο εν λόγω ερώτημα.

⁷ — Σημείο 18.

⁸ — Αποφάσεις της 9ης Δεκεμβρίου 1965, 44/65, Singer (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 201), της 6ης Ιουλίου 2000, C-402/98, ATB κ.λπ. (Συλλογή 2000, σ. I-5501, σκέψη 29), και της 15ης Οκτωβρίου 2009, C-138/08, Hochtief και Linde-Kca-Dresden (Συλλογή 2009, σ. I-9889, σκέψεις 20 επ.).

⁹ — Απόφαση της 21ης Ιουλίου 2011, C-104/10, Kelly (που δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 65).

¹⁰ — Αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman (Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 59), και της 26ης Φεβρουαρίου 2013, C-617/10, Åkerberg Fransson (σκέψη 39).

¹¹ — Αποφάσεις της 7ης Σεπτεμβρίου 1999, C-355/97, Beck και Bergdorf (Συλλογή 1999, σ. I-4977, σκέψη 22), της 15ης Μαΐου 2003, C-300/01, Salzmann (Συλλογή 2003, σ. I-4899, σκέψη 31), και Åkerberg Fransson (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψη 40).

¹² — Αποφάσεις Beck και Bergdorf (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 11, σκέψη 22) και Åkerberg Fransson (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψη 40).

29. Αντιθέτως, τα έξι ερωτήματα της Λομβαρδίας είναι υποθετικής φύσεως. Κατά το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας, αναφέρονται σε ρυθμίσεις που δεν υφίστανται επί του παρόντος στην ιταλική έννομη τάξη και είναι, κατά συνέπεια, απαράδεκτα¹³.

B – Επί της απαντήσεως που πρέπει να δοθεί στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

30. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά διαδικαστικά ερωτήματα σε σχέση με ενδεχόμενη άρση του κατά το δίκαιο της Ένωσης προστατευτικού καθεστώτος τόπου τον οποίο η Επιτροπή περιέλαβε στον κατάλογο των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας.

31. Ενδείκνυται η ακόλουθη ομαδοποίηση των ερωτημάτων. Με το πρώτο, το τέταρτο και το πέμπτο ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί κατά πόσον οι αρμόδιες αρχές υποχρεούνται, δυνάμει των άρθρων 9 και 11 της οδηγίας για τους οικοτόπους, κατόπιν αιτιολογημένης αιτήσεως των ενδιαφερομένων ιδιοκτητών εκτάσεως, να εξετάσουν αναθεώρηση των ΤΚΣ, ιδίως εφόσον οι ιδιοκτήτες επικαλούνται υποβάθμιση της περιοχής και/ή αυτή αποδεικνύεται (κατωτέρω υπό 1). Με το δεύτερο ερώτημα ερωτάται κατά πόσον οι αρμόδιες αρχές πρέπει να εξετάζουν κατά συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα την αναθεώρηση των ΤΚΣ (κατωτέρω υπό 2) και να καθιστούν, ενδεχομένως, δυνατή κάποιας μορφής συμμετοχή του κοινού (κατωτέρω υπό 3). Τέλος, το τρίτο ερώτημα έχει ως αντικείμενο την κατανομή αρμοδιοτήτων κατά το εθνικό δίκαιο, συγκεκριμένα την ανάγκη να έχουν αρχές της κεντρικής διοικήσεως την εξουσία να εξετάζουν, ενδεχομένως επικουρικώς, την αναθεώρηση των ΤΚΣ (κατωτέρω υπό 4).

1. Επί της υποχρεώσεως εξετάσεως της αναθεωρήσεως των ΤΚΣ

32. Με το πρώτο και το τέταρτο ερώτημα, που επικαλύπτονται σε σημαντικό βαθμό με το πέμπτο ερώτημα της Cascina Tre Pini, το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας ερωτά κατά πόσον είναι σύμφωνο προς τα άρθρα 9 και 11 της οδηγίας για τους οικοτόπους να απόκειται στη διακριτική ευχέρεια των αρμόδιων εθνικών αρχών το αν θα προτείνουν την αναθεώρηση των ΤΚΣ, χωρίς να υποχρεούνται να λάβουν υπόψη τις αιτήσεις των ιδιωτών ιδιοκτητών των εκτάσεων ή των ισχυρισμών τους περί υποβαθμίσεως των περιοχών.

33. Προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα αυτό, πρέπει καταρχάς να διευκρινιστεί υπό ποιες προϋποθέσεις τίθεται, σύμφωνα με την οδηγία για τους οικοτόπους, θέμα αναθεωρήσεως των ΤΚΣ. Η αναθεώρηση αυτή δεν προβλέπεται ρητώς στην οδηγία για τους οικοτόπους. Εντούτοις, το άρθρο 9, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους αναφέρεται στον «αποχαρακτηρισμό μιας ειδικής ζώνης προστασίας», ο οποίος είναι δυνατόν να εξετάζεται. Αυτό προϋποθέτει την ταυτόχρονη αναθεώρηση των ΤΚΣ. Και τούτο διότι τα κράτη μέλη πρέπει να ορίζουν, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 4, όλους τους ΤΚΣ ως ειδικές ζώνες διατήρησης. Κατά συνέπεια μπορούν να προβαίνουν σε αποχαρακτηρισμό μόνον εφόσον οι οικείες εκτάσεις δεν συγκαταλέγονται πλέον στους ΤΚΣ.

34. Ελλείψει ειδικής ρυθμίσεως, η διαγραφή ή η τροποποίηση ενός ΤΚΣ πρέπει να λαμβάνει χώρα με την ίδια διαδικασία, όπως η ένταξη του τόπου στον κατάλογο. Κατά το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας για τους οικοτόπους, η ένταξη τόπου στον κατάλογο των ΤΚΣ αποφασίζεται από την Επιτροπή κατόπιν προτάσεως του κράτους μέλους. Αντιστοίχως, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, τα κράτη μέλη προτείνουν ενδεχομένως την προσαρμογή του καταλόγου βάσει των αποτελεσμάτων της εποπτείας που αναφέρεται στο άρθρο 11. Από το άρθρο 9, δεύτερο εδάφιο, συνάγεται ότι η εν λόγω προσαρμογή μπορεί να περιλαμβάνει τον αποχαρακτηρισμό του ΤΚΣ.

13 — Βλ. απόφαση Åkerberg Fransson (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10, σκέψη 41).

35. Από τη διατύπωση όμως του άρθρου 9, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους δεν προκύπτει ότι υφίσταται υποχρέωση αποχαρκτηρισμού του ΤΚΣ. Διευκρινίζεται μόνον ότι η εξουσία της Επιτροπής να τροποποιεί τον κατάλογο των ΤΚΣ περιλαμβάνει και τον αποχαρκτηρισμό ΤΚΣ.

36. Αντιθέτως, η πρόταση προσαρμογής του καταλόγου των ΤΚΣ δεν επαφίεται, σύμφωνα με το γράμμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, της οδηγίας για τους οικοτόπους, στην *απόλυτη* διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών. Μολονότι από τους κανόνες σχετικά με τη διαδικασία προσδιορισμού των τόπων που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ειδικές ζώνες διατήρησης, που προβλέπει η οδηγία, προκύπτει ότι τα κράτη μέλη απολαύουν ορισμένου περιθωρίου εκτιμήσεως προκειμένου να πραγματοποιήσουν τις προτάσεις τους κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, εντούτοις υποχρεούνται να τηρούν κατά την κατάρτιση των προτάσεών τους τα κριτήρια που τάσσει η οδηγία¹⁴. Κατά συνέπεια πρέπει να υποβάλλουν αντίστοιχες προτάσεις όταν τα αποτελέσματα της εποπτείας κατά το άρθρο 11 δεν επιτρέπουν διαφορετική αξιολόγηση, δηλαδή όταν υπάρχει, βάσει των πραγματικών διαπιστώσεων, περιθώριο για μία μόνο πρόταση για την προσαρμογή του καταλόγου. Ιδιαίτερως σαφές είναι το κείμενο της οδηγίας στην αγγλική γλώσσα, που κάνει χρήση του όρου «shall», αλλά και το κείμενο στην ολλανδική γλώσσα, σύμφωνα με το οποίο η πρόταση υποβάλλεται εφόσον είναι «nodig», δηλαδή απαραίτητη.

37. Μια τέτοια υποχρέωση ανταποκρίνεται αναμφίβολα στους σκοπούς της οδηγίας για τους οικοτόπους στην περίπτωση που ανακαλύπτονται νέοι τόποι που πρέπει να συμπεριληφθούν στον κατάλογο¹⁵.

38. Και ο περιορισμός όμως του καταλόγου είναι εύλογος, εφόσον ένας τόπος δεν μπορεί πλέον να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της οδηγίας για τους οικοτόπους. Στην περίπτωση αυτή δεν συντρέχει λόγος να εξακολουθήσει να υπόκειται ο τόπος αυτός στις επιταγές της οδηγίας. Δεν θα εξυπηρετούσε τη διατήρηση ειδών και οικοτόπων να εξακολουθήσουν οι αρμόδιες αρχές να διαθέτουν τους περιορισμένους πόρους για τη διαχείριση του εν λόγω τόπου. Επιπλέον, η υπαγωγή στο δίκτυο Natura 2000 τόπων που δεν συμβάλλουν στους σκοπούς του θα μπορούσε να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις ή πλάνη ως προς την ποιότητα του δικτύου.

39. Κρίσιμο στην προκειμένη περίπτωση είναι όμως το θεμελιώδες δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Ο χαρακτηρισμός εκτάσεων ως ανηκουσών σε ΤΚΣ περιορίζει τις δυνατότητες χρήσεώς τους και, συνεπώς, την ιδιοκτησία των κυρίων των οικείων ακινήτων. Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις προστασίας της περιοχής, οι εν λόγω περιορισμοί της ιδιοκτησίας δικαιολογούνται, κατά κανόνα, από τον σκοπό της προστασίας του περιβάλλοντος¹⁶. Εάν όμως εξέλιπαν εν τω μεταξύ οι εν λόγω προϋποθέσεις, ο περαιτέρω περιορισμός της χρήσεως των εκτάσεων θα μπορούσε να προσβάλει το δικαίωμα στην ιδιοκτησία. Δεν μπορούν όμως να γίνουν δεκτά στην Ένωση μέτρα μη συνάδοντα προς τον σεβασμό των αναγνωριζομένων και κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του ανθρώπου¹⁷.

40. Κατά συνέπεια, δεν συνάδει προς τη σύμφωνη προς τα θεμελιώδη δικαιώματα ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, της οδηγίας για τους οικοτόπους να επαφίεται στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια των αρμοδίων αρχών η εξέταση αιτιολογημένου αιτήματος των ιδιοκτητών περί προτάσεως αναθεωρήσεως των ΤΚΣ.

14 — Αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, C-67/99, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2001, σ. I-5757, σκέψη 33), C-71/99, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 2001, σ. I-5811, σκέψη 26), και C-220/99, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 2001, σ. I-5831, σκέψη 30).

15 — Βλ. απόφαση της 15ης Μαρτίου 2012, C-340/10, Επιτροπή κατά Κύπρου (σκέψεις 24 και 27).

16 — Απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2013, C-416/10, Križan κ.λπ. (σκέψεις 113 έως 115).

17 — Αποφάσεις της 18ης Ιουνίου 1991, C-260/89, EPT (Συλλογή 1991, σ. I-2925, σκέψη 41), της 12ης Ιουνίου 2003, C-112/00, Schmidberger (Συλλογή 2003, σ. I-5659, σκέψη 73), καθώς και της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, C-402/05 P και C-415/0 P, Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή 2008, σ. I-6351, σκέψη 284).

41. Ερωτάται, εντούτοις, ποια αιτιολογία μπορεί να οδηγήσει σε εξέταση του αιτήματος. Αν αρκούσε η οποιαδήποτε αιτιολογία, θα υπήρχε ο κίνδυνος να υποχρεωθούν οι αρμόδιες αρχές να εξετάζουν πληθώρα αιτημάτων στερουμένων προοπτικής επιτυχίας, χωρίς η επιβάρυνση αυτή να προκαλεί αντίστοιχη ωφέλεια για τους ιδιοκτήτες ή για το Natura 2000.
42. Κατά το άρθρο 9, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας για τους οικοτόπους, είναι δυνατόν να εξετάζεται ο αποχαρκτηρισμός ΤΚΣ (μόνον) όταν η φυσική εξέλιξη, διαπιστούμενη χάρη στην εποπτεία που προβλέπεται στο άρθρο 11, το δικαιολογεί.
43. Στην αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αναφέρονται δύο λόγοι για ενδεχόμενη αναθεώρηση: πρώτον, η λειτουργία του αερολιμένα Malpensa φέρεται να προκάλεσε περιβαλλοντική υποβάθμιση των επιδίκων εκτάσεων. Δεύτερον, το ακίνητο βρίσκεται σε ζώνη που προορίζεται για εργασίες διαρρυθμίσεως «εμπορικής και βιομηχανικής» φύσεως.
44. Αμφότερες οι περιστάσεις αυτές δεν συνιστούν φυσική εξέλιξη. Κατά συνέπεια, δεν είναι δυνατόν, κατά το άρθρο 9, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας για τους οικοτόπους, να δικαιολογήσουν τον αποχαρκτηρισμό του ακινήτου ως ανήκοντος σε ΤΚΣ.
45. Εντούτοις, η οδηγία για τους οικοτόπους δεν περιέχει ρύθμιση ρητώς αποκλείουσα την αναθεώρηση των ΤΚΣ βάσει άλλων εξελίξεων. Πρέπει, συνεπώς, να εξετασθεί κατά πόσον η οδηγία υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προτείνουν αναθεώρηση των ΤΚΣ όταν εκτάσεις υποβαθμίστηκαν από ανθρώπινες δραστηριότητες ή προορίστηκαν για συγκεκριμένες δραστηριότητες που δεν συμβιβάζονται με την προστασία τους σύμφωνα με την οδηγία για τους οικοτόπους.
46. Αφετηρία πρέπει να αποτελέσουν, συναφώς, οι αρχές που διέπουν την επιλογή των ΤΚΣ. Κατά το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας για τους οικοτόπους πρέπει, συναφώς, να λαμβάνονται υπόψη μόνον απαιτήσεις που ανάγονται στη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας ή στη δημιουργία του δικτύου Natura 2000¹⁸. Αυτό είναι απαραίτητο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας για τους οικοτόπους σκοπού της δημιουργίας του δικτύου. Το δίκτυο αυτό αποτελείται από τους τόπους όπου ευρίσκονται οι τύποι φυσικών οικοτόπων που εμφανίζονται στο παράρτημα I της οδηγίας και οι οικοτόποι των ειδών που εμφανίζονται στο παράρτημα II της οδηγίας, και πρέπει να διασφαλίζει τη διατήρηση ή, ενδεχομένως, την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των τύπων φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των οικείων ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής των ειδών αυτών¹⁹.
47. Αντιθέτως, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη κατά την επιλογή των ΤΚΣ άλλοι λόγοι πλην των αναγομένων στην προστασία της φύσης, ιδίως οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες²⁰.
48. Αντιστοίχως, και ο αποχαρκτηρισμός δικαιολογείται μόνον εφόσον η περιοχή δεν μπορεί πλέον να συμβάλει στη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, σύμφωνα με το παράρτημα I της οδηγίας για τους οικοτόπους, και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, σύμφωνα με το παράρτημα II, ή στη δημιουργία του δικτύου Natura 2000²¹.

18 — Βλ. αποφάσεις της 7ης Νοεμβρίου 2000, C-371/98, *First Corporate Shipping* (Συλλογή 2000, σ. I-9235, σκέψη 16), καθώς και της 14ης Ιανουαρίου 2010, C-226/08, *Stadt Papenburg* (Συλλογή 2010, σ. I-131, σκέψη 30).

19 — Βλ. προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 18 αποφάσεις *First Corporate Shipping* (σκέψεις 19 επ.) και *Stadt Papenburg* (σκέψη 31).

20 — Απόφαση *Stadt Papenburg* (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 18, σκέψεις 31 και 32).

21 — Βλ., στο πνεύμα αυτό, απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, C-191/05, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας* (Συλλογή 2006, σ. I-6853, σκέψη 13).

49. Δεν ισχύει βέβαια κάτι τέτοιο κατ' ανάγκη, αλλά υπάρχει περίπτωση η λειτουργία του αερολιμένα Malpensa να υποβαθμίζει τόσο σημαντικά τις επίδικες εκτάσεις, ώστε να είναι πλέον αδύνατη η αντίστοιχη συμβολή τους. Σε κάθε περίπτωση είναι αμφίβολη η δυνατότητα αντίστοιχης συμβολής τους, εφόσον οι εν λόγω εκτάσεις αναπτυχθούν για εμπορικούς ή βιομηχανικούς σκοπούς κατά την έννοια του σχεδίου περιοχής Malpensa.

50. Εντούτοις δεν δικαιολογεί κάθε αντιστοίχως σημαντική υποβάθμιση ΤΚΣ τον αποχαρακτηρισμό του. Και τούτο διότι το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας για τους οικοτόπους υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προστατεύουν τους ΤΚΣ από την υποβάθμιση. Η παράβαση εκ μέρους κράτους μέλους της εν λόγω υποχρέωσης προστασίας ενός τόπου δεν μπορεί να δικαιολογήσει την άρση του καθεστώτος προστασίας²². Αντιθέτως, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την αποκατάσταση της περιοχής. Δεν πρέπει δε, ιδίως, όταν υπάρχουν ενδείξεις υποβαθμίσεως να παραμένουν αδρανή, αλλά πρέπει με την αφορμή αυτή να μεριμνούν για την επαρκή προστασία της περιοχής, ώστε η κατάσταση της να μην επιδεινωθεί περαιτέρω.

51. Εντούτοις, η υποχρέωση προστασίας εκλείπει, εφόσον η περιοχή υποβαθμίστηκε λόγω σχεδίου ή έργου για το οποίο χορηγήθηκε άδεια κατά το άρθρο 6, παράγραφοι 3 και 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους²³. Η εκτίμηση των επιπτώσεων του μέτρου στον τόπο, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής του, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 3, πρέπει συνεπώς να έχει καταδείξει τη μελλοντική υποβάθμιση της περιοχής. Ομοίως πρέπει οι αρμόδιες αρχές, βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 4, να έχουν αποφανθεί ότι το μέτρο πρέπει να υλοποιηθεί για επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος και δεν υπήρχε εναλλακτική λύση. Εξάλλου απαιτείται να ληφθεί κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής του Natura 2000.

52. Όταν όμως έγινε δεκτό το «Σχέδιο περιοχής Malpensa» του έτους 1999, η περιοχή «Brughiera del Dosso» δεν είχε ακόμη συμπεριληφθεί στον κατάλογο των ΤΚΣ. Κατά συνέπεια, δεν ήταν ακόμη εφαρμοστέο το άρθρο 6, παράγραφοι 3 και 4, της οδηγίας για τους οικοτόπους²⁴. Το κατά πόσον ισχύει το ίδιο για τη χορήγηση της αδειας επεκτάσεως του αερολιμένα Malpensa απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων.

53. Εντούτοις, αφής στιγμής η περιοχή περιελήφθη στον κατάλογο, ισχύει η κρατική υποχρέωση προστασίας κατά το άρθρο 6, παράγραφος 2²⁵. Στην περίπτωση αυτή, υποβάθμιση της περιοχής από ήδη εγκριθέν σχέδιο μπορεί να γίνει δεκτή μόνον εφόσον εκτιμηθούν οι επιπτώσεις της –εν ανάγκη εκ των υστέρων– βάσει των κριτηρίων του άρθρου 6, παράγραφος 3 και συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 6, παράγραφος 4²⁶.

54. Εξάλλου, το άρθρο 6, παράγραφος 2, μπορεί επίσης να υποχρεώσει τα κράτη μέλη στη λήψη μέτρων που αποσκοπούν να εμποδίζουν φυσικές εξελίξεις δυνάμενες να επιδεινώσουν την κατάσταση διατήρησεως των ειδών και των φυσικών οικοτόπων εντός των ειδικών ζωνών διατήρησης²⁷.

55. Κατά συνέπεια, στο πρώτο και στο τέταρτο ερώτημα καθώς και στο πέμπτο ερώτημα της Cascina Tre Pini πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας για τους οικοτόπους, να εξετάζουν, κατόπιν αιτήματος ιδιοκτήτη εκτάσεων ευρισκομένων εντός ΤΚΣ, κατά πόσον πρέπει να προταθεί στην Επιτροπή η

22 — Βλ., στο πνεύμα αυτό, απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2007, C-418/04, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 2007, σ. I-10947, σκέψεις 83 έως 86).

23 — Αποφάσεις Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 22, σκέψεις 250 επ.) και της 24ης Νοεμβρίου 2011, C-404/09, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2011, σ. I-11853, σκέψη 122).

24 — Βλ. αποφάσεις της 13ης Ιανουαρίου 2005, C-117/03, Dragaggi κ.λπ. (Συλλογή 2005, σ. I-167, σκέψη 25), και της 11ης Σεπτεμβρίου 2012, C-43/10, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας κ.λπ. (σκέψη 101).

25 — Αποφάσεις Stadt Papenburg (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 18, σκέψη 30) και Επιτροπή κατά Ισπανίας (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 23, σκέψη 125).

26 — Απόφαση Επιτροπή κατά Ισπανίας (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 23, σκέψεις 156 και 157).

27 — Απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2005, C-6/04, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 2005, σ. I-9017, σκέψη 34).

εξαίρεση των εν λόγω εκτάσεων από τον ΤΚΣ, εφόσον ως αιτιολογία του εν λόγω αιτήματος προβάλλεται τεκμηριωμένα ότι οι εν λόγω εκτάσεις, παρά την τήρηση των προβλεπομένων στο άρθρο 6, παράγραφοι 2 έως 4, της οδηγίας, δεν μπορούν να συμβάλουν στη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας ή στη δημιουργία του δικτύου Natura 2000.

2. Επί της ανάγκης περιοδικής αξιολογήσεως για την αναθεώρηση των ΤΚΔ

56. Με το πρώτο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος, το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας ερωτά κατά πόσον οι αρμόδιες αρχές πρέπει να προβαίνουν περιοδικώς, δηλαδή κατά διαστήματα δύο έως τριών ετών, σε αξιολόγηση για την αναθεώρηση των ΤΚΣ.

57. Η οδηγία για τους οικοτόπους δεν περιέχει ρητή ρύθμιση σχετικά με την περιοδικότητα μιας τέτοιας αξιολογήσεως. Από την εξέταση του πρώτου, τέταρτου και πέμπτου ερωτήματος συνάγεται μόνον ότι τέτοιου είδους αξιολόγηση πρέπει να λαμβάνει χώρα όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι ένας ΤΚΣ ή ορισμένα τμήματά αυτού δεν πληρούν πλέον τις αναγόμενες στην προστασία του περιβάλλοντος προϋποθέσεις.

58. Από το άρθρο 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, και το άρθρο 9, δεύτερη περίοδος, της οδηγίας για τους οικοτόπους προκύπτει όμως ότι η κατά το άρθρο 11 εποπτεία έχει μεγάλη σημασία για την αναθεώρηση των ΤΚΣ.

59. Το άρθρο 11 της οδηγίας για τους οικοτόπους υποχρεώνει τα κράτη μέλη σε εποπτεία της κατάστασης της διατήρησης των ειδών και των οικοτόπων που αναφέρει το άρθρο 2. Τα κράτη μέλη οφείλουν, συνεπώς, να εποπτεύουν όλους τους φυσικούς οικοτόπους καθώς και όλη την άγρια πανίδα και χλωρίδα στο ευρωπαϊκό τους έδαφος. Η εποπτεία πρέπει, συναφώς, να αποσκοπεί στην υλοποίηση των στόχων της οδηγίας για τους οικοτόπους, δηλαδή στη διασφάλιση της ποικιλίας των ειδών με τη διατήρηση των εν λόγω ειδών και οικοτόπων.

60. Η ένταξη της εν λόγω διατάξεως στο κεφάλαιο της οδηγίας για τους οικοτόπους που αφορά την προστασία των τόπων καταδεικνύει ότι οι ΤΚΣ βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής. Αυτό ανταποκρίνεται στη σημασία τους, διότι πρέπει, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, να διασφαλίζουν τη διατήρηση ή, ενδεχομένως, την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος²⁸ δηλαδή των οικοτόπων και ειδών που χρήζουν, κατά το άρθρο 1, στοιχεία γ' και ζ', ιδιαίτερης προστασίας.

61. Η εποπτεία των ΤΚΣ πρέπει ιδίως να είναι κατάλληλη για την επίτευξη των καθορισμένων κατά το άρθρο 4, παράγραφος 4 προτεραιοτήτων για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, ειδών και οικοτόπων στον εκάστοτε ΤΚΣ, για την υλοποίηση των συγκεκριμένων μέτρων διατήρησης που καθορίστηκαν κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, και για την εκπλήρωση των κατά το άρθρο 6, παράγραφος 2 υποχρεώσεων προστασίας.

62. Οι στόχοι αυτοί πρέπει υποχρεωτικά να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να καθοριστούν οι περιστάσεις που μπορούν να καταστήσουν αναγκαία μια αναθεώρηση των ΤΚΣ προς την κατεύθυνση του αποχαρακτηρισμού τους.

28 — Βλ. υποσημείωση 18.

63. Εφόσον κατά την εποπτεία προκύψουν αντίστοιχες ενδείξεις, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να εξετάσουν τις αναγκαίες συνέπειες. Πρέπει, κατ' αρχάς να εξετασθεί το ενδεχόμενο λήψεως συμπληρωματικών μέτρων για την προστασία του ΤΚΣ και την αποκατάσταση των στοιχείων που υποβαθμίστηκαν. Σε περίπτωση όμως που θα μπορούσαν να συντρέχουν οι προεκτεθείσες προϋποθέσεις άρσεως του προστατευτικού καθεστώτος, πρέπει να εξεταστούν και οι προϋποθέσεις αυτές, προκειμένου να αποφευχθεί αδικαιολόγητος περιορισμός της ιδιοκτησίας επί των οικείων εκτάσεων.

64. Ελάχιστες απαιτήσεις όσον αφορά την περιοδικότητα των μέτρων εποπτείας προκύπτουν από την προβλεπόμενη στην οδηγία για τους οικοτόπους συνεργασία με την Επιτροπή. Το άρθρο 9, πρώτη περίοδος, υποχρεώνει την Επιτροπή να λαμβάνει υπόψη τα αποτελέσματα της εποπτείας και να τα χρησιμοποιεί για τη συνολική εκτίμηση της συμβολής του Natura 2000 στην πραγματοποίηση των στόχων της οδηγίας. Κατά το άρθρο 17 της οδηγίας για τους οικοτόπους, τα κράτη μέλη συντάσσουν, προς τον σκοπό αυτό, κάθε έξι χρόνια μια έκθεση απευθυνόμενη προς την Επιτροπή, η οποία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τα κυριότερα αποτελέσματα της εποπτείας που προβλέπει το άρθρο 11.

65. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη πρέπει να οργανώσουν χρονικά την εποπτεία τους κατά τρόπο ώστε να διαβιβάζουν κάθε έξι χρόνια στην Επιτροπή επικαιροποιημένες πληροφορίες για τους οικοτόπους και τα είδη που οφείλουν να εποπτεύουν και, ιδίως, για τους ΤΚΣ.

66. Κατά κανόνα όμως τα κράτη μέλη δεν θα είναι σε θέση να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, όσον αφορά τους ΤΚΣ, εάν τους ελέγχουν μόνον κάθε έξι χρόνια. Με τον τρόπο αυτό δεν θα μπορούσε να διασφαλιστεί ούτε η επιβαλλόμενη προστασία των τόπων, ούτε η εξασφάλιση των καθορισμένων προτεραιοτήτων ή η υλοποίηση μέτρων διατήρησης. Αντιθέτως, η φύση της υποχρέωσης εποπτείας είναι συνεχής. Μόνον η ένταση της επιβαλλόμενης εποπτείας διαφοροποιείται αναλόγως της πραγματικής καταστάσεως.

67. Συνοψίζοντας, στο πρώτο σκέλος του δεύτερου ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα κράτη μέλη πρέπει να οργανώνουν την εποπτεία των ΤΚΣ κατά τα άρθρα 11 και 17 της οδηγίας για τους οικοτόπους κατά τρόπον ώστε να τους προστατεύουν και να τους διαχειρίζονται προσηκόντως και να μπορούν να διαβιβάζουν στην Επιτροπή, τουλάχιστον κάθε έξι χρόνια, επικαιροποιημένες πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση των ΤΚΣ, καλύπτουσες και το κατά πόσον οι ΤΚΣ συμβάλλουν στη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας ή στη δημιουργία του δικτύου Natura 2000.

3. Επί του δεύτερου σκέλους του δεύτερου ερωτήματος

68. Το δεύτερο σκέλος του δεύτερου ερωτήματος αφορά το κατά πόσον οι αρμόδιες αρχές είναι, κατά την αξιολόγηση για την αναθεώρηση των ΤΚΣ, υποχρεωμένες να παρέχουν τη δυνατότητα συμμετοχής του κοινού.

69. Ούτε επί του ζητήματος αυτού περιέχει ρητή ρύθμιση η οδηγία για τους οικοτόπους. Όσον αφορά όμως τους θιγομένους ιδιοκτήτες εκτάσεων, προκύπτουν συγκεκριμένες επιταγές από τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, ιδίως από το δικαίωμα ακροάσεως²⁹.

29 — Βλ., όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της εν λόγω αρχής και του άρθρου 41, παράγραφος 2, στοιχείο α', του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις προτάσεις μου της 6ης Ιουνίου 2013 επί της υποθέσεως C-276/12, Sabou.

70. Και τούτο διότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας συνιστά γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, η οποία έχει εφαρμογή όταν η διοίκηση προτίθεται να εκδώσει βλαπτική πράξη εις βάρος ενός προσώπου. Βάσει της αρχής αυτής, οι αποδέκτες αποφάσεων που θίγουν αισθητά τα συμφέροντά τους πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να γνωστοποιήσουν λυσιτελώς την άποψή τους σχετικά με τα στοιχεία επί των οποίων η διοίκηση σκοπεύει να στηρίξει την απόφασή της. Προς τούτο, πρέπει να τους δίδεται επαρκής προθεσμία³⁰.

71. Η υποχρέωση αυτή ισχύει για τις διοικητικές αρχές των κρατών μελών όταν λαμβάνουν αποφάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, ακόμη και αν η εφαρμοστέα νομοθεσία της Ένωσης δεν προβλέπει ρητώς μια τέτοια διατύπωση. Όσον αφορά την εφαρμογή της αρχής αυτής πρέπει να διευκρινιστεί ότι, όταν η εφαρμογή αυτή, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν ρυθμίζεται από το δίκαιο της Ένωσης, εμπίπτει στο εθνικό δίκαιο, αρκεί, αφενός, οι διατάξεις να είναι της ίδιας τάξεως με εκείνες που ισχύουν για τους ιδιώτες ή τις επιχειρήσεις σε ανάλογες καταστάσεις του εθνικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας) και, αφετέρου, να μη καθιστούν στην πράξη αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας)³¹.

72. Η αξιολόγηση σχετικά με το κατά πόσον πρέπει να υποβληθεί στην Επιτροπή πρόταση αναθεώρησης των ΤΚΣ εξυπηρετεί την εφαρμογή της οδηγίας για τους οικοτόπους και, συνεπώς, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Οι ιδιοκτήτες των οικείων εκτάσεων δεν θα ήταν, βέβαια, αποδέκτες της απόφασης περί υποβολής στην Επιτροπή προτάσεως αποχαρκτηρισμού ή περί μη υποβολής τέτοιας προτάσεως. Εντούτοις, η εν λόγω απόφαση μπορεί να επηρεάσει αισθητά τα συμφέροντά τους. Εφόσον οι αρμόδιες αρχές δεν προτείνουν στην Επιτροπή τον αποχαρκτηρισμό των οικείων εκτάσεων ως ΤΚΣ, αυτές θα εξακολουθήσουν να εμπίπτουν στο προστατευτικό καθεστώς που μπορεί να περιορίζει σημαντικά τη χρήση τους. Η πρόταση αποχαρκτηρισμού μπορεί, αντιθέτως, να επηρεάσει το συμφέρον χρηματοδοτικής στήριξης για εκμετάλλευση υπό το πνεύμα των στόχων διατήρησης.

73. Κατά συνέπεια, στο δεύτερο σκέλος του δεύτερου ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα κράτη μέλη, όταν αξιολογούν κατά πόσον θα προτείνουν στην Επιτροπή προσαρμογή του καταλόγου των ΤΚΣ, όσον αφορά τις οικείες εκτάσεις, πρέπει να παρέχουν στους ιδιοκτήτες των εν λόγω εκτάσεων τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις απόψεις τους.

4. Επί του τρίτου ερωτήματος

74. Με το τρίτο ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί κατά πόσον είναι σύμφωνο προς τα άρθρα 9 και 11 της οδηγίας για τους οικοτόπους να απόκειται η πρωτοβουλία αναθεώρησης των ΤΚΣ στις Περιφέρειες και στις Αυτόνομες επαρχίες, χωρίς να προβλέπεται παράλληλα δικαίωμα πρωτοβουλίας του κράτους, ακόμα και καθ' υποκατάσταση, σε περίπτωση αδράνειας των Περιφερειών ή των Αυτόνομων επαρχιών.

75. Επί του ζητήματος όμως αυτού, η σημασία του άρθρου 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, είναι μεγαλύτερη από αυτή του άρθρου 9. Κατά συνέπεια, πρέπει να ληφθεί υπόψη και η πρώτη διάταξη.

30 — Αποφάσεις της 24ης Οκτωβρίου 1996, C-32/95 P, Επιτροπή κατά Lisrestal κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-5373, σκέψη 21), της 18ης Δεκεμβρίου 2008, C-349/07, Sopropé (Συλλογή 2008, σ. I-10369, σκέψεις 36 και 37), της 1ης Οκτωβρίου 2009, C-141/08 P, Foshan Shunde Yongjian Housewares & Hardware κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2009, σ. I-9147, σκέψη 83), και της 22ας Νοεμβρίου 2012, C-277/11, M.M. (σκέψεις 81 έως 87).

31 — Απόφαση Sopropé (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 30, σκέψη 38).

76. Υπάρχουν βέβαια ρυθμίσεις του δικαίου της Ένωσης που επιβάλλουν επιταγές στις επιφορτισμένες με την εφαρμογή τους διοικητικές αρχές³². Εφόσον όμως η οδηγία δεν περιέχει αντίστοιχες επιταγές, εξακολουθεί, κατά το άρθρο 288, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ να δεσμεύει κάθε κράτος μέλος στο οποίο απευθύνεται, όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά να αφήνει την επιλογή του τύπου και των μέσων στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών³³. Αυτό το περιθώριο επιλογής αφορά, ιδίως, τον καθορισμό των αρμοδίων αρχών. Το δίκαιο της Ένωσης απαιτεί μόνον η μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένου του καθορισμού των αρμοδίων αρχών, να εξασφαλίζει πράγματι την πλήρη εφαρμογή των διατάξεων του κατά τρόπο επαρκώς σαφή και ακριβή³⁴.

77. Η αρμοδιότητα των περιφερειακών αρχών για την εφαρμογή της οδηγίας για τους οικοτόπους και ιδίως του άρθρου 4, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, παρίσταται απολύτως εύλογη. Και τούτο διότι η προστασία και η διαχείριση των ΤΚΣ απαιτούν συγκεκριμένες γνώσεις της επιτόπιας κατάστασης.

78. Το δίκαιο της Ένωσης δεν απαιτεί ούτε να συμπληρώνεται η αρμοδιότητα περιφερειακών αρχών από επικουρική αρμοδιότητα κεντρικών κρατικών αρχών. Εξάλλου είναι αμφίβολο κατά πόσον μια τέτοια αρμοδιότητα θα προήγαγε την ορθή εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων. Εάν η κεντρική κρατική διοίκηση δεν διαθέτει επιτόπου αρμόδιες αρχές, οι υπηρεσίες της στην πρωτεύουσα δεν θα είναι σε θέση να κρίνουν ποια μέτρα είναι απαραίτητα.

79. Δεν μπορεί βέβαια να αποκλεισθεί ότι οι αρμόδιες αρχές της Λομβαρδίας, λαμβανομένων υπόψη και των αιτημάτων της Cascina Tre Pini, παρέβησαν την οδηγία για τους οικοτόπους. Ακόμη όμως και αν είχε αποδειχθεί τέτοιου είδους παράβαση, αυτό δεν θα αποτελούσε απόδειξη ότι οι εν λόγω αρχές δεν είναι ικανές να διασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή της οδηγίας.

80. Κατά συνέπεια, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι δεν απαγορεύεται, κατ' ορθή εφαρμογή των άρθρων 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, 9 και 11 της οδηγίας για τους οικοτόπους, εθνική διάταξη η οποία προβλέπει ότι η πρωτοβουλία αναθεώρησης των ΤΚΣ απόκειται στις Περιφέρειες και στις Αυτόνομες επαρχίες, χωρίς να προβλέπει παράλληλα δικαίωμα πρωτοβουλίας του κράτους, ακόμα και καθ' υποκατάσταση, σε περίπτωση αδράνειας των Περιφερειών ή των Αυτόνομων επαρχιών.

V – Πρόταση

81. Επομένως, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στην αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως ακολούθως:

- 1) Οι αρμόδιες εθνικές αρχές πρέπει, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, να εξετάζουν, κατόπιν αιτήματος ιδιοκτήτη εκτάσεων ευρισκομένων εντός τόπου κοινοτικής σημασίας, κατά πόσον πρέπει να προταθεί στην Επιτροπή η εξαίρεση των εν λόγω εκτάσεων από τον οικείο τόπο, εφόσον ως αιτιολογία του εν λόγω αιτήματος προβάλλεται τεκμηριωμένα ότι οι εν λόγω εκτάσεις, παρά την τήρηση των προβλεπομένων στο άρθρο 6, παράγραφοι 2 έως 4, της οδηγίας, δεν μπορούν να συμβάλουν στη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας ή στη δημιουργία του δικτύου Natura 2000.

32 — Βλ., για παράδειγμα, όσον αφορά το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 2001/42 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (ΕΕ L 197, σ. 30), την απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2011, C-474/10, Seaport κ.λπ. (Συλλογή 2011, σ. I-10227, σκέψεις 42 επ.).

33 — Αποφάσεις Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 22, σκέψη 157), και της 14ης Οκτωβρίου 2010, C-535/07, Επιτροπή κατά Αυστρίας (Συλλογή 2010, σ. I-9483, σκέψη 60).

34 — Αποφάσεις της 27ης Απριλίου 1988, 252/85, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1988, σ. 2243, σκέψη 5), της 12ης Ιουλίου 2007, C-507/04, Επιτροπή κατά Αυστρίας (Συλλογή 2007, σ. I-5939, σκέψη 89), και της 27ης Οκτωβρίου 2011, C-311/10, Επιτροπή κατά Πολωνίας (που δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 40).

- 2) Τα κράτη μέλη πρέπει να οργανώνουν την εποπτεία των τόπων κοινοτικής σημασίας κατά τα άρθρα 11 και 17 της οδηγίας 92/43 κατά τρόπον ώστε να τους προστατεύουν και να τους διαχειρίζονται προσηκόντως και να μπορούν να διαβιβάζουν στην Επιτροπή, τουλάχιστον κάθε έξι χρόνια, επικαιροποιημένες πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση των τόπων, καλύπτουσες και το κατά πόσον οι τόποι συμβάλλουν στη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας ή στη δημιουργία του δικτύου Natura 2000.
- 3) Τα κράτη μέλη, όταν αξιολογούν κατά πόσον θα προτείνουν στην Επιτροπή προσαρμογή του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, της οδηγίας 92/43, όσον αφορά τις οικείες εκτάσεις, πρέπει να παρέχουν στους ιδιοκτήτες των εν λόγω εκτάσεων τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις απόψεις τους.
- 4) Δεν απαγορεύεται, κατ' ορθή εφαρμογή των άρθρων 4, παράγραφος 1, τέταρτη περίοδος, 9 και 11 της οδηγίας 92/43, εθνική διάταξη η οποία προβλέπει ότι η πρωτοβουλία αναθεώρησης των τόπων κοινοτικής σημασίας απόκειται στις Περιφέρειες και στις Αυτόνομες επαρχίες, χωρίς να προβλέπει παράλληλα δικαίωμα πρωτοβουλίας του κράτους, ακόμα και καθ' υποκατάσταση, σε περίπτωση αδράνειας των Περιφερειών ή των Αυτόνομων επαρχιών.